

lettiği bazı hadisleri ihtiva eden iki küçük risâlesine de işaret eder (GAS, I/2, s. 58).

BİBLİYOGRAFYA :

Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureys* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1951, neşredenin girişi, s. 5-11; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 179, 439; Zübeyr b. Bekkâr, *Cemheretü nesebi Kureys ve aḥbâruhâ* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire 1381, I, 203-216; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), London 1430/2009, I/2, s. 340; Ha-tîb, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 112-114; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 421-422; İbn Hacer, *Tehzîb-ü't-Tehzîb*, VII, 181; X, 163; Abdülazîz ed-Dürî, *Bahş fi neş'eti 'ilmi't-târîh 'inde'l-Arab*, Beyrut 1960, s. 41-42; Sezgin, GAS (Ar.), I/2, s. 57-58; İhsan en-Nas, *Kütübü'l-ensâbi'l-Arabiyye*, Dımaşk 1421/2001, s. 217-224; Ch. Pellat, "Mus'ab b. 'Abd Allâh", *EP* (İng.), VII, 649.

İRFAN AYCAN

ZÜBYÂN (Benî Zübeyn)

(بنو ذبيان)

Adnâniler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Kabileye adını veren Zübeyn'in nesebi Zübeyn b. Bagid b. Reys b. Gatafân b. Sa'd b. Kays Aylân b. Mudar b. Nizâr b. Mead yoluyla Adnân'a ulaşır. Bagid'in diğer oğulları Enmâr, Âmir ve Abs'in soyundan Zübeyn'in kardeş kabileleri meydana gelmiştir. Gatafân'ın başlıca kollarından biri olan Zübeyn'in soyu oğulları Fezâre ve Sa'd yoluyla devam etmiştir. Fezâre, Mürre ve Sa'lebe b. Sa'd olarak üç kola ayrılır. Gerek mensuplarının çokluğu gerek İslâm tarihinin ilk dönemindeki rolleri dolayısıyla bu kabilelerin en meşhuru Benî Fezâre'dir. Benî Zübeyn, önceleri Teymâ ve Havran arasındaki bölgeye yerleşmişti. İslâm'ın zuhuru esnasında kabile Medine'nin 175 km. kuzeydoğusundaki Rebeze ve Şerebe bölgesinde yaşıyordu (Taberî, III, 243-248; İbn Abdürabbih, VI, 20-21; Yâkût, I, 68).

Benî Zübeyn'in Câhiliye dönemindeki faaliyetleri, eyyâmü'l-Arab'ın en meşhurlarından Dâhis ve Gabrâ gibi çoğu Araplar arasında darbimesel haline gelmiş ünlü savaşlarla ilgilidir. Dâhis savaşı, Zübeyn'in ileri gelenlerinden Huzeyfe b. Bedr ile kardeş kabile Abslı Kays b. Zübeyr'e ait atların yarışması sırasında Zübeynîlâr'ın haksızlık yapması yüzünden patlak verdi. Zübeyn ve Abs arasında başlayan savaş diğer bazı kabilelerin de katılmasıyla giderek büyüdü ve yaklaşık kırk yıl sürdü. Bu savaşlar iki kabileye mensup muallaka şairlerinden Nâbîga ez-Zübeynî ile Antere el-Ab-sî'nin şiirlerinin başlıca temalarında biri olduğu gibi, iki kabile arasında barışın sağlanmasındaki rolleri dolayısıyla Hâris b. Avf

el-Mürri ile Herim b. Sinân el-Mürri, yine muallaka şairlerinden Zübeyr b. Ebû Sül-mâ el-Müzenî'nin şiirlerinde sıkça övülmüş-tür. Benî Zübeyn, Abs kabilesiyle barıştıktan sonra Gatafân'ın diğer kollarıyla birlikte hareket ederek güçlü rakipleri olan güney komşuları Hevâzin ile Süleym'i yendi (İbn Kuteybe, s. 606-607; Belâzûrî, XII, 185-187; XIII, 156-170; İbn Abdürabbih, VI, 17-19).

Hz. Peygamber 8 (630) yılında Ci'râne'den döndükten sonra Benî Zübeyn'in Sa'lebe b. Sa'd kolu, 9 (630) yılında Tebuk Seferi dönüşünde de Benî Fezâre ve Benî Mürre kendisine elçiler gönderip müslüman olduklarını haber verdiler. Fezâre ve Mürre heyetleri, yaşadıkları yerlerde kuraklığın hüküm sürdüğünü bildirerek Resûl-i Ekrem'den dua etmesini istediler; onun duası üzerine de yağmur yağmaya başladı. On üç kişilik Benî Mürre heyetinin başkanlığını daha önce Müslümanlığı kabul eden Hâris b. Avf yaptı. Heyettekilere çeşitli hediyeler veren Resûlullah, İslâm'ı öğretenk üzere enardan birini onlarla birlikte gönderdi. Bu sahâbînin Benî Sa'lebe mensupları tarafından öldürülmesi Resûlullah'ı çok üzdü ve diyet olarak Hâris'in Medine'ye yolladığı yetmiş deveyi maktulün vârislerine teslim etti. Resûl-i Ekrem'in aynı yıl Benî Zübeyn'a Abdullah b. Lûtbiyye el-Ezdi'yi zekât âmilî sıfatıyla gönderdiği rivayet edilmektedir (İbn Sa'd, II, 147; İbn Hacer, II, 363).

Resûlullah'ın vefatından sonra Benî Zübeyn'in Fezâre, Mürre ve Sa'lebe kolları Abs ve Kinâne kabileleriyle birlikte zekât ödemeyip Uyeyne b. Hısn el-Fezârî liderliğinde Medine'ye karşı saldırı teşebbüsünde bulundular. Halife Ebû Bekir, Cemâziyelevvel 11 (Ağustos 632) tarihinde Medineliler'den oluşan 100 kişilik süvari birliğinin başında isyancı kabilelerin üzerine yürüdü ve onları Zülkassa mevkiinde mağlûp etti. Zübeyn ve Abs, kendi kabilelerine mensup müslümanları öldürmeye ve çevredeki müslümanlara saldırmaya başlayınca Ebû Bekir yeni bir ordu hazırlayıp Medine'nin doğusundaki Ebrakurrebeze'de Benî Zübeyn'i yenilgiye uğrattı ve bölgeden çıkardı. Ebrak'ı müslümanların atlarına mera olarak tahsis etti, Rebeze'nin geri kalan kısmını da genel otlak ilân etti (Taberî, III, 243-248). Dağılan Benî Zübeyn ile Abs kabileleri Uyeyne b. Hısn liderliğinde birleşip peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b. Huveylid el-Esedî'ye katıldılar. 27 Cemâziyelâhîr 11 (19 Eylül 632) tarihinde Bûzâha'da karargâh kurmuş olan Tuleyha üzerine gönderilen Hâlid b. Velîd ku-

mandasındaki İslâm ordusunun âsileri ber-taraf etmesiyle birlikte itaat altına alınan Benî Zübeyn mensupları kendi kabilelerinden müslümanları katledenler hariç affedilince bunlar tekrar İslâmîyet'i kabul etti (a.g.e., III, 248-253). Hz. Ömer döneminde Irak ve Suriye fetihlerine katılan Benî Zübeyn mensuplarından bazıları Basra, Küfe ve Mısır'a, Benî Mürre kolundan bazı aileler Endülü'sün fethinin ardından İşbiliye'ye yerleşti (İbn Hazm, s. 252-254). Benî Zübeyn'a mensup önemli şahsiyetler arasında Horasan ve Sind valiliği yapan Cüneyd el-Mürri, Harre Vak'ası'nın kumandanı Müslim b. Ukke, Emevîler dönemi Medine valilerinden Osman b. Hayyân, Mansûr döneminin Medine valisi, oğlu Riyâh ve ünlü şair Nâbîga ez-Zübeynî sayılabilir (a.g.e., s. 253-259). Zübeyn'in Yerbû' b. Gayt b. Mürre b. Avf b. Sa'd kolunun bazı mensupları günümüzde Hicaz ve Tihâme'de yaşamaktadır.

Gatafân'dan başka Ezd, Becile, Belî, Rebia ve Hemdân kabilelerinin alt kollarından da Zübeyn adını taşıyanlar vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. Ali M. Ömer), Kahire 1421/2001, II, 147; VI, 210; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 82-84, 315-316, 606-607; Belâzûrî, *Ensâb* (Zekkâr), XII, 185-187; XIII, 101, 156-170; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 243-253; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 275, 280-281; İbn Abdürabbih, *el-İkdû'l-ferîd* (nşr. Abdülmeccid et-Terhînî - Müfid M. Kumejha), Beyrut 1983, VI, 6-21; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, bk. İndeks; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 250-259, 448, 456; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), III, 6-7; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 68; III, 332-333; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 363; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 402-404; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 509, 512-513, 516, 520, 523; V, 360-362, 372; İhsan en-Nas, *el-Kabâ'ilü'l-Arabiyye ensâbühâ va a'lâmühâ*, Beyrut 1421/2001, I, 341-343; T. H. Weir, "Zübeyn", *IA*, XIII, 636-637.

ELNURE AZIZOVA

ZÜFER b. HÜZEYL

(زفر بن الهذيل)

Ebû'l-Hüzeyl Züfer b. el-Hüzeyl
b. Kays el-Anberî el-Basrî
(ö. 158/775)

Ebû Hanîfe'nin öğrencisi,
Hanefî mezhebinin
imamlarından biri.

110 (728) veya 111 (729) yılında babasının İsfahan valiliği sırasında bu şehirde doğdu. Babası, Temim kabilesinin Anberoğulları kolundan Basra'ya yerleşmiş önde gelen bir aileye mensuptur, annesi İranlı bir câriyedir. Aynı zamanda akrabası olan